תנ״ך · ראשונים · רבינו סעדיה גאון · כתובים

רבינו סעדיה גאון על נחמיה

רב סעדיה גאון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רבינו סעדיה גאון על נחמיה

רב סעדיה גאון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רבינו-סעדיה-גאון-על-נחמיה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פסוק ג 5
פסוק ה 5
פסוק ו 5
פרק ב 5
פסוק א 5
פסוק ו 5
פסוק ח 5
פסוק יד 5
פסוק טו 6
פסוק טז 6
פסוק יט 6
פסוק כ 6
פרק ג 6
פסוק א 6
פסוק ג 6
פסוק ה 6
פסוק ז 6
פסוק ח 6
פסוק ט 6
פסוק יא 7
פסוק יב 7
פסוק טו 7
פסוק טז 7
פסוק יז 7
פסוק יט 7
פסוק כ 7
פסוק כא 7
פסוק כו 7
פסוק ל 7
פסוק לא 8
פסוק לד 8
פסוק לה 8
פסוק לו 8
פסוק לח 8
פרק ד 8
פסוק א 8
פסוק ב 8
פסוק ד 8
פסוק יא 9
פסוק יז 9
פרק ה 9
פסוק ה 9
פסוק ז 9
פסוק י 9
פסוק יג 9
פסוק יד 9
פסוק טז 9
פסוק יח 9
פרק ו 10
פסוק ו 10
פסוק ח 10
פסוק יד 10
פסוק טז 10
פרק ז 10
פסוק ג 10
פסוק ע 10
פרק ח 10
פסוק ב 10
פסוק ג 10
פסוק ד 11
פסוק ה 11

פסוק ו 11
פסוק ח 11
פסוק ט 11
פסוק י 11
פסוק יא 12
פסוק טו 12
פסוק יז 12
פרק ט 12
פסוק ג 12
פסוק ה 12
פסוק יח 12
פסוק כא 13
פסוק כט 13
פרק י 13
פסוק א 13
פסוק לב 13
פסוק לג 13
פסוק לה 13
פרק יא 14
פסוק יז 14
פסוק כא 14
פרק יב 14
פסוק כה 14
פסוק לא 14
פסוק מב 14
פסוק מד 14
פסוק מז 15
פרק יג 15
פסוק ג 15
פסוק ז 15
פסוק יד 15
פסוק טו 15
פסוק טז 15
פסוק יט 15
פסוק כ 15
פסוק כא 15
פסוק כב 15
פסוק כט 16
פסוק לא 16

פרק א

פסוק ג
נצתו באש. כמו ויצת אש בציון (איכה ד יא) לשון דליקה:

פסוק ה
האל הגדול והנורא. ולא אמר הגבור לפי שרואה בניו מסורין בקולרין ובית מקדשו חרב ואיה גבורותיו:

פסוק ו
קשבת. כמו ויקשב יי' (מלאכי ג טז):

פרק ב

פסוק א
כת' דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש כסלו שנת עשרים וכת' ויהי בחדש ניסן שנת עשרים זה בא ללמד שמלכי אומות העולם מונים להם מתשרי ומלכי ישר' מניסן וכן היה בא חנני ואמ' הדברים לנחמיה בכסלו ולא הספיק לאמרם למלך עד ניסן:
ואשא את היין ואתנה למלך ולא הייתי רע לפניו. שדרך משקים למלך לטעום הכוס קודם מפני חשד סם המות וזה היה יהודי ולא שתה והכיר המלך ונשתנו פניו כי נעשה כשונא למלך ואז מיהר ושתה ולכך נקרא נחמיה התרשתא שהתיר סתם יינן של גויים לשתיה לפני המלכים [בשעת סכנה] מפני החשד ומפני סכנת נפשות ועל שנשתנו פניו לפיכך אמ' המלך מדוע פניך רעים:

פסוק ו
והשגל יושבת אצלו. נשאו ונתנו חכמים בדבר זה אומר כלבתא וזה [אומר] מלכתא והעמידו דבר על בירורו כי שגל מלכתא כאמור בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימינך בכתם אופיר (תהלים מה י):

פסוק ח
שומר הפרדס. לא פרדס של פירות אלא יער צומח עצים לצורך בנין החשוב עליו כפרדס רמונים:

פסוק יד
ברכת המלך. מקום שמכבסין בגדי בית המלך:

פסוק טו
ואהי שובר. חושב כמו עיני כל אליך ישברו (תהלים קמה טו):

פסוק טז
ולחורים ולסגנים. הם חשובים שבמלכות כמו החורי יושבי הארץ (בראשית לו כ):

פסוק יט
וישמע סנבלט החורוני. היה אחד משומד מבית חורון:
טוביה העבד העמוני. מעבדי בית דוד:
גשם הערבי. גר מארץ ערב וגם הם צרי יהודה ובנימן היו:

פסוק כ
ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם. לפי שסנבלט נשתמד ונפרד מישר' טוביה עבד עמוני וכת' ולא יבא עמוני ומואבי בקהל יי' (דברים כג ג) גשם גר ערבי וחזר לשיעורו:

פרק ג

פסוק א
שער הצאן. הוא שער הבכורות ושמה נכנסין כל צאן קדשים לכך נאמ' המה קדשוהו:
ועד מגדל המאה. זה בית הכנסת הגדולה שבירושלם מקום שעונין שם מאה אמן בכל יום ולפיכך נאמ' קדוש בשער הצאן שכל צאן שנמצא נכנס באותו השר קדש הוא ובשאר השערים נאמר קירוהו שסככום בקורות:

פסוק ג
מנעוליו. מסגרותיו כמ' על כפות המנעול (שיר ה ה):

פסוק ה
ואדיריהם. גדוליהם ועשיריהם לא קבלו על צוארם עול עבודת אדניהם זה הב"ה:

פסוק ז
לכסא פחת עבר הנהר. עשו שם מקום לכסא לישב שם פחת עבר הנהר בבואו מדי שנה בשנה לירושלם:

פסוק ח
ויעזבו את ירושלם עד החומה הרחבה. לשו' כסוי תקרה ומעזיבה:
הרקחים. בעלי רוקח מרקחת:

פסוק ט
שר חצי פלך. חצי קרן זוית:

פסוק יא
מגדל התנורים. מקום תנורים לאפות שם לחם ליושבי ירושלם כי לא היה תנור ניסק בירושלם [מפני עשן] המערכה:

פסוק יב
שלום בן הלוחש. רופא בעל לחישות:

פסוק טו
שלון בן כל חוזה. שהיה חריף בכל ענין. ויטללנו ויסוכננו כדכת' וסכות על הארון (שמות מ ג) מתרג' ותטליל על ארונא:
ברכת השלח. מקום שרוחצין שם חליפות שמלות כדכת' ויפשט (במדבר כ כח) מתרג' ואשלח כמ' איש שלחו המים (ד יז):

פסוק טז
הברכה העשויה. שנעשית אחרי כן:
בית הגבורים. סנהדרין שהיו גבורים בתורה כדכת' ואלה שמות הגבורים אשר לדוד (ש"ב כג ח) וכת' גבורי כח עושי דברו (תהלים קג כ):

פסוק יז
לפלכו. לזוית שלו שלשת הנפת (יהושע יז יא) מתרג' תלתא פלכין:

פסוק יט
מנגד עלות הנשק. מקום שמצניעין שם כלי המלחמה כי לא היו נכנסין בירושלם לבושי כלי זיין לקיים מה שנ' וחרב לא תעבור בארצכם (ויקרא כו ו):
המקצוע. כמו המקצעות (שמות כו כד) מתרג' זוין והם זויות:

פסוק כ
אחריו החרה החזיק. מקום חורבן כמ' ושכן חררים במדבר (ירמיה יז ו):

פסוק כא
תכלית. סוף:

פסוק כו
בעופל. בארמון הוא מקום מכוסה ומקורה כמו עופל ובחן (ישעיה לב יד) וכמ' שר העופל ושם מושב הנתינים עושי העבודה חוטבי עצים ושואבי מים:

פסוק ל
חנון בן צלף הששי. הממונה על מלאכת הגת:
נגד נשכתו. נגד לשכתו נ' מתחלף עם למ"ד:

פסוק לא

והרוכלים. הסוחרים כמ' אבקת רוכל (שיר ג ו):

שער המפקד. מקום ששורפין פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים נקרא מפקד:

פסוק לד

היהודים האמללים. הזדונים כמ' מה אמולה לבתך (יחזקאל טז ל) מה תקוף הוה רשע לביך לשון זדון:

היעזבו להם. לשון תקרה ומעזיבה:

היחיו את האבנים. כלומ' הם טמונות בעפר ודומות למתים טמונים בעפר וכיון שיוציאום דומות לחיים:

מערמות. כמ' בטנך ערמת חטים (שיר ז ג):

פסוק לה

אם יעלה שועל. לשון בזוי כלומ' השועל חלש שבחיות יפרוץ חומת אבניהם כל שכן ארי ורוב ממלכת כשדים ופרסיים שהם גבורים על כל האומות. ד"א אם יעלה שועל. למה הזכיר שועל על שום קינת ירמיהו על הר ציון ששמם שועלים הלכו בו (איכה ה יח):

פסוק לו

בארץ שביה. כי נשבו מארצם על ידי מלכי אשור ויושבים בערי שמרון:

פסוק לח

ותקשר כל החומה. לשון דבוק כמ' אולת קשורה (משלי כב טו) דבוקה פירושו כלומ' נגדרו כל הפרצות ודבקה החומה:

פרק ד

פסוק א

ארוכה. רפואה כמ' וארוכתך מהרה תצמח (ישעיה נח ח):

פסוק ב

ויקשרו. לשון מרד כי הקשורים במורדם מתחברים יחדו:

ולעשות לו תועה. כמ' והייתי בעיניו כמתעתע (בראשית כז יב) וכמ' ושני כפירים נתעו (איוב ד י) לשון תעתוע:

פסוק ד

הסבל. המשא כמ' נושא סבל (מ"א ה כט):

פסוק יא
עומסים. כמ' ויעמוס איש על חמורו (בראשית מד יג):

פסוק יז
איש שלחו המים. חליפות שמלותיו לא היה אדם נותנו לכובס אלא מכבסו בעצמו כדי שלא יבטל העם ממלאכתם ויפשט (במדבר כ כח) מתרג' ואשלח:

פרק ה

פסוק ה
והנה אנחנו כובשים את בנינו ואת בנותינו לעבדים. שהיו ממשכנים אותם ביד הנושים וכן שדותיהם וכרמיהם:

פסוק ז
משא. הלואה כמו כי תשה ברעך משאת מאומה (דברים כד י):

פסוק י
נעזבה נא את המשא. כדכת' שמוט בל בעל משה ידו וכת' לא יגוש את רעהו (דברים טו ב) ומתרג' לא יתבע מן חבריה:

פסוק יג
גם חצני הנערתי. החוצן שלי פשטתי כמו שנ' פשוטה ועורה וחגורה על חלצים (ישעיה לב יא):
חצני. כמ' והביאו בני בחוצן (ישעיה מט כב):
ונער נעור ורק. כולם לשון אחד הוא:

פסוק יד
פחם. פחה שלהם כמו פחת ושלטון:
לחם הפחה. לחם שמביאים דורון לשלטון:
לא אכלתי. למען הקל העל מעליהם:

פסוק טז
ושדה לא קנינו. כי לא הספקנו לקנות שדות מפני הטירוד של מלאכה:

פסוק יח
ברורות. בריאות [ומובחרות] ומוברות:
וצפרים נעשו לי. השור והצאן למאכל הבנאים והעופות בשבילי:

נעשו כמו וימהר לעשות אותו (בראשית יח ז) וכמו וחמש צאן עשויות (ש"א כה יח) לשון תבשיל:

פרק ו

פסוק ו
וגשמו אומר. וגופו של מכתב אומ' כמו גשמיה יצטבע (דניאל ד ל) גופו יוטבל ויש אומ' וגשמו הוא גשם הערבי ושנה במלה כמלים רבים שבמקרא כי חבירו יורה עליו וישלח סנבלט וגם אלי:
ואתה הוה להם למלך. ואתה רוצה להיות להם למלך ויש אומ' הוה לשון הסתה כמו הוות ותוך ומרמה ושקרים:

פסוק ח
אתה בודאם. כמ' בדא מלבו (מ"א יב לג):

פסוק יד
ולנועדיה הנביאה. אשה בעלת אוב היתה:

פסוק טז
ויפלו מאד בעיניהם. לשון פליאה:

פרק ז

פסוק ג
יגיפו הדלתות. יסגרו הדלתות וגם יצמידו כמ' שנ' צמיד פתיל (במדבר יט טו) מתרג' מגופת שיע והוא הכסוי שסוכרין בו החביות כדתנן במגופת החבית והכנפים שמם אגפים לפי שסוככין ומכסין על גוף העוף ונעל בעדו (שופטים ג כג) מתרג' ואגף:

פסוק ע
דרכמונים. זהובים:

פרק ח

פסוק ב
וכן מבין. תלמיד חכם:

פסוק ג
מן האור. מן אור הבקר:

פסוק ד
מגדל עץ. הוא בנין לפרש עליו התורה ברוב עם כדי שישמעו כולם כמ' שנ' ויעמוד המלך על העמוד (מ"ב כג ג) ומתרג' וקם מלכא על איצטוונא והוא איצטווא שאנו גורסין בתלמוד:

פסוק ה
וכפתחו עמדו כל העם. כפתחו לקרוא בתורה שתקו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנ' עמדו ולא ענו עוד (איוב לב טז):

פסוק ו
במועל ידיהם. בנשיאות ידיהם למעלה כמ' שנ' בנשאי ידי אל דביר קדשך (תהלים כח ב):

פסוק ח
ויקראו בספר בתורת האלהים. זה מקרא לשון עברית:
מפורש. זה תרגום שהיה מתרגם ומפרש להם:
ושום שכל. אלו הפסוקים הם פסוקי נקוד וטעמים:
ויבינו במקרא. אלו המסורת ללמדך שכולם נתנו לו למשה בסיני ושכחום מרוב עלבון הגלות וחזרו עזרא וסיעתו ויסדום:

פסוק ט
ויאמר נחמיה הוא התרשתא. שהתיר יין לשתיה לפני מלכים בשעת הסכנה:
המבינים את העם. הפותרים ומבינים בינת הכתוב לעם:

פסוק י
וזה היה באחד בתשרי בראש השנה ורצו העם לצום ועל כן אמ' להם לכו אכלו משמנים כדי שתהא השנה הזאת שמנה עליכם ואין משמנים אלא בשר שמן ושתו ממתקים יין עסיס ותירוש מתוק כדי שתהא השנה הזאת מתוקה עליכם:
ושלחו מנות לאין נכון לו. לעניים שלא הכינו להם תבשיל וחכמ' אומ' בתלמוד לאין נכון לו למי שלא הניח עירובי תבשילין מבעוד יום יבוא ויסמוך על שלכם לפי שאסור להם לאפות ולבשל בלא עירוב כת' הכא לאין נכון לו וכת התם והיה ביום השישי והכינו (שמות טז ה):
כי קדוש היום לאדנינו. ככת' זכרון תרועה מקרא קדש (ויקרא כג כד) מן התורה ומדברי קבלה ומן התלמוד מצינו מפורש שאסור להתענות בראש השנה מן התורה מנין דכת' זכרון תרועה מקרא קדש ובשאר מועדות נאמר מקרא קדש הרי הוקשו כל המועדות

זה לזה מדברי קבלה הוא דאמרן בספר עזרא כי קדוש היום לאדוננו מן התלמוד מנין דגרסי' בתלמוד ירושלמי בתעניות וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות שכן מצינו ביום הכפורים מתענין ולא מתריעין ר' עקיבה אומ' מתריעות ולא מתענות שכן מצינו בראש השנה מתריעין ולא מתענין:

פסוק יא

הסו. שתוקו ולא תבכו ביום טוב שאסור בהספד ובבכיה:

פסוק טו

עלי זית. כמשמעו:

ועלי עץ שמן. בלסמון ויש אומ' קינסא המוציא מזיעתו קינסו הנקרא דידין:

ועלי הדס. זה הדס שוטה לסוכה ומאי הדס שוטה דפריין טרפייהו ואריכן שוטייהו:

ועלי תמרים. לולבים:

ועלי עץ עבות. להושענא דהיינו אגודה שבלולב:

פסוק יז

ויעשו כל הקהל השבים [**מן השבי סכות**] **וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום הזה**. ולמה נקרא שמו ישוע הלל בר שמואל בר נחמני אמ' פגם הכתו' כבוד צדיק בקבר משום כבוד צדיק בשעתו הקיש הכת' ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע מה ביאתן בימי יהושע פטורין היו ונתחייבו אף ביאתן בימי עזרא פטורין היו ונתחייבו. ד"א וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון. איפשר בא דוד ולא עשה סוכה בא שלמה ולא עשה סוכה אלא מקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע מה התם בחדוש כל המצות אף הכא בחדוש כל המצות:

פרק ט

פסוק ג

ויקראו בספר תורת יי' אלהיהם רביעית היום ורביעית היום מתודים. הרי חצי היום במקרא ובתפלה חצי היום הנשאר רביעית להגדה ולהפטרה ורביעית לצרכי ענייי העיר:

פסוק ה

ומרומם על כל ברכה ותהלה. שהיו עונין אמן על כל ברכה וברכה כמו שאמ' חכמים על כל ברכה וברכה תן לו תהלה:

פסוק יח

נאצות. הכעסות כמ' עד אנה ינאצוני (במדבר יד יא):

פסוק כא
לא בצקו. כמ' לא בצקה (דברים ח ד) מתרג' לא יחיפו לשון יחפות אמנם כל ההולך תמיד יחף:

פסוק כט
כתף סוררת. כפרה סוררה סרר ישראל שלא קבלו עול מצות לעבדך שכם אחד (צפניה ג ט) דמתרג' כתף חד:

פרק י

פסוק א
ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה. מכיון שקבלו עליהם דברים שהיו חייבים בהם העלה עליהם המקום כאלו קבלום מאליהם. [ד"א] ובכל זאת מכיון שקיבלום עליהם בסבר פנים יפות העלה עליהם המקום כאילו קיבלום מאליהם:
כורתים אמנה. כורתים ברית אמת בלי לשקר בבריתך:

פסוק לב
המקחות וכל שבר. הסחורה וכל מיני תבואה:
ונטוש את השנה השביעית. כדכת' והשביעית תשמטנה (שמות כג יא):
ומשא כל יד. ככת' כל בעל משה ידו (דברים טו ב):

פסוק לג
והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה. מיכן אמרו חכמי' שקולה גמילות חסדים כנגד כל המצות:

פסוק לה
והגורלות הפלנו על קרבן העצים לעתים מזומנים. כמו ששנינו במשנה זמן עצי הכהנים והעם תשעה באחד בניסן בני ארח [בן] יהודה בעשרים בתמוז בני דוד בן יהודה בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה בשבעה בו בני יונדב ולוים וכל מי שטעה ובני גונבו עלי בני קוצעי קציעות בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה בן רכב בעשרה בו בני סנאה בן בנימן בחמשה עשר בו בני זתוא בן יהודה ועמהם כהנים בעשרים באלול בני עדין בן יהודה באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה:

פרק יא

פסוק יז
ראש התחלה. שהוא התחיל תחלה במשמרות והודה לתפלה שהיה זקן מתענה ומתפלל על עיר הקדש שתגמר הבנין בימיו:

פסוק כא
הנתינים. הם הגבעונים ולמה נקראו נתינים על שם ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים (יהושע ט כז):
בני ציחה. בני אדם שבועלין נדות בצמאה כמ' שנ' צחה צמא (ישעיה ה יג) שהיו שטופים בזמה:
בני חשופא. בני זונה כדכת' וחשופי שת (ישעיה כ ד) שנולדו מגלוי עריות ויש אומ' בני חצופא לשו' חציפות זונת מצח:
בני טבעות. שקלקלו אבותם גם ארוסותיהם קודם שיכניסו אותם לחופה והיו סומכין על קדושי טבעות ומקלקלין עם ארוסותיהן בלא כתובה:

פרק יב

פסוק כה
באסופי השערים. באסקופי השערים כמ' בתתם ספם את ספי (יחזקאל מג ח) המה המשקופות והמפתנים:

פסוק לא
שתי תודות. שני כתי לוים בעלי תודות:
ותהלוכות לימין. המה הגבורים המתהלכים אזורי חרבות לימין המשוררים מעל החומה מפחד האויב בארבעה באלול חנוכת חומת ירושלם שאין מוסיפין על העזרות ועל העיר אלא במלך ונשיא וכהן גדול וסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ושיר והתודה השנית ההולכת למואל ובית דין מהלכין אחריהן:

פסוק מב
ויזרחיה הפקיד. כמו' ויפקד פקידים (בראשית מא לד) הם הממונים:

פסוק מד
ויפקדו. נתמנו:
הנשכות. הלשכות נ' מתחלפת עם ל':
מנאות. מנות ומתנות כמו למשה היה למנה (ויקרא ח כט):

פסוק מז
מניות. גם הוא לשון מתנות ומנות:
ומקדישים ללוים. שנותנים מעשרות ללוים:
והלוים מקדישים לבני אהרון. שנ' ונתתם ממנו לאהרן הכהן מעשר מן המעשר (במדבר יח כו):

פרק יג

פסוק ג
ויבדילו כל ערב מישראל. כמ' וגם ערב רב עלה אתם (שמות יב לח) ומתרג' ואף נכראין סגיאין:

פסוק ז
נשכה. לשכה:

פסוק יד
זכרה לי אלהי. לטובה על זאת בעולם הזה:
ואל תמח חסדי. לעולם הבא:

פסוק טו
ביום מכרם ציד. צדה ומזון:

פסוק טז
מביאים דאג. דג מלא א' על חלול השבת שהיו מביאים דאגה לעולם:

פסוק יט
ויהי כאשר צללו שערי ירושלם לפני השבת. קרוב אל עת ערב כשנטה הצל על השערים בערב שבת קודם שיכנס השבת כמו שנ' כי ינטו צללי ערב (ירמיה ו ד) אז הלכו כולם לדרכם לעת ערב וצוה עזרא לסגור הדלתות שלא יפתחו אחר השבת במוצאי שבת:

פסוק כ
הרוכלים. הסוחרים:

פסוק כא
אם תשנו. אם תעשו כן פעם שניה אשלח יד בכם ואכה אתכם:

פסוק כב
ואומרה ללוים אשר יהיו מטהרים. כמו שנ' וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת (במדבר ח ז):

פסוק כט

גאלי הכהנה. על אשר פסל הכהנים שנטמעו בנשים הנכריות כמו שאמ' חכמי' ארבע מאות עבדים היו לו לפשחור בן אמר הכהן ואמרי לה ארבעת אלפים עבדים היו לו לפשחור בן אמר הכהן וכולם נטמעו בכהנה גדולה ואז בא נחמיה ופסלם מן הכהנה שנ' ויגואלו מן הכהנה וכת' ויאמר התרשתא להם אשר [לא] יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים עד שיבא אליהו וטהרתים מכל נכר מבנות העמים והנשים הנכריות:

פסוק לא

ולבכורים. שבטל פרוזדאות שהושיבו על הדרכים שלא לעלות עצים למערכה ושלא לעלות בכורים לירושלם: